

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BDF/155/11/87

ŹRÓDŁA WROGOŚCI I NIECHĘCI W NASZYM SPOŁECZEŃSTWIE

Komunikat z badań

Czerwiec 1987 r.

W badaniu pod hasłem "Jak nam się żyje"¹ dotyczącym materialnych warunków życia Polaków podjęto między innymi próbę ustalenia źródeł konfliktów anatagonizujących obecnie nasze społeczeństwo. Poproszono respondentów o ocenę, czy i w jakim stopniu wyszczególnione w pytaniu wyznaczniki sytuacji życiowej /płace, zarobki, majątek, poglądy polityczne, przynależność do PZPR, posiadana władza, stanowisko, charakter pracy, miejsce zamieszkania, wiek, wiara i praktyki religijne, pochodzenie społeczne i wykształcenie/ są powodem wrogości i niechęci, prowadzą do konfliktów. Szczegółowy rozkład opinii na ten temat przedstawia tabela 1.

Najbardziej konfliktogenne według badanych są różnice w płacach i stanie majątkowym, następnie kolejno: posiadana władza, zajmowane stanowisko, poglądy polityczne oraz przynależność do PZPR. Pozostałym wyznacznikom sytuacji życiowej taki charakter przypisuje się znacznie rzadziej. Należy przy tym zwrócić uwagę na większe niż w stosunku do innych dystansowanie się respondentów do politycznych wyznaczników sytuacji życiowej.

Niższy status społeczny /niski poziom wykształcenia, praca na stanowisku rolniczym lub robotniczym/ sprzyja postrzeganiu źródeł konfliktów przede wszystkim w czynnikach, które go wyznaczają /wykształcenie, charakter pracy, miejsce zamieszkania/.

Postrzeganiu ekonomicznych wyznaczników sytuacji życiowej jako źródeł konfliktów szczególnie sprzyjają: w przypadku płac - zamieszkiwanie w dużych miastach, młodszy wiek, przynależność do inteligencji, w przypadku majątku - wyższy poziom wykształcenia.

Wyznaczniki polityczne są uznawane za konfliktogenne głównie przez osoby młodsze, bardziej wykształcone oraz mieszkające w dużych miastach.

Zróznicowanie opinii o konfliktogenności rozpatrywanych wyznaczników sytuacji życiowej w przekroju grup społeczno-zawodowych ilustruje tabela 2.

¹ Badanie zrealizowano metodą wywiadu kwestionariuszowego w dniach 20 stycznia - 20 lutego 1987 r. na 1500-osobowej próbie losowej dorosłej ludności Polski /przeprowadzono 1414 wywiadów/.

Tabela 1. Stopień konfliktogenności wyznaczników sytuacji życiowej

Wyznaczniki sytuacji życiowej	w procentach				
	Zdecydowanie konfliktogenne	Raczej konfliktogenne	Raczej niekonfliktogenne	Zdecydowanie niekonfliktogenne	Brak opinii
<u>Ekonomiczne</u>					
Płace, zarobki	28,3	47,3	18,8	2,4	3,0
Majątek, stan posiadania	20,4	40,1	31,2	4,9	3,4
<u>Polityczne</u>					
Posiadana władza, zajmowane stanowisko	8,0	34,2	43,4	7,9	6,4
Poglądy polityczne	8,4	33,4	41,9	7,5	8,8
Przynależność do PZPR	6,9	25,7	47,2	10,8	9,3
<u>Pozostałe</u>					
Charakter pracy /fizyczna - umysłowa/	5,4	24,0	49,7	16,5	4,1
Miejsce zamieszkania /wieś - miasto/	4,8	22,5	48,5	21,6	2,4
Wiek /młodsze - starsze pokolenie/	4,0	19,2	50,2	23,6	2,9
Wiara i praktyki religijne	4,2	13,3	49,9	29,6	2,8
Pochodzenie społeczne	2,5	13,0	51,5	28,9	4,0
Wykształcenie	2,8	15,6	51,0	27,2	3,4

Tabela 2. Konfliktogenność wyznaczników sytuacji życiowej w przekroju grup społeczno-zawodowych

Wyznaczniki sytuacji życiowej uznane za konfliktogenne	Inteligencja	Technicy	Urzednicy	Robotnicy		Rolnicy	Emerycy
				wykwalifikowani	niewykwalifikowani		
<u>Ekonomiczne</u>							
Płace, zarobki	90,0	77,9	76,4	78,0	79,9	64,8	73,8
Majątek, stan posiadania	81,6	60,6	61,5	54,9	63,1	55,8	59,4
<u>Polityczne</u>							
Posiadana władza, zajmowane stanowisko	50,0	47,7	40,2	41,7	38,4	40,2	37,1
Poglądy polityczne	46,7	39,4	44,0	44,3	42,3	40,1	37,1
Przynależność do PZPR	37,3	33,9	35,1	30,2	37,7	27,1	28,8
<u>Pozostałe</u>							
Charakter pracy /fizyczna - umysłowa/	26,7	30,3	23,7	33,7	29,5	27,2	30,8
Miejsce zamieszkania /wieś - miasto/	21,7	16,6	21,0	23,6	33,9	42,1	25,4
Wiek /młodsze - starsze pokolenie/	23,4	19,3	23,7	19,7	24,7	21,0	29,6
Wiara i praktyki religijne	15,0	12,1	16,2	12,1	16,9	19,4	19,7
Pochodzenie społeczne	8,4	15,7	10,8	11,0	23,0	22,7	14,5
Wykształcenie	15,0	18,4	14,2	18,2	19,3	19,0	17,4

Największe różnice poglądów wystąpiły między inteligencją i pozostałymi grupami społeczno-zawodowymi. W przypadku wyznaczników ekonomicznych opinie inteligencji wyraźnie odbiegają od opinii rolników, mniej - od opinii reprezentantów zawodów technicznych i urzędniczych, najmniej - robotników. Jeśli chodzi o wyznaczniki polityczne, różnice poglądów między inteligencją i innymi grupami zawodowymi nie są tak znaczne.

Przekonanie o konfliktogennym charakterze ekonomicznych wyznaczników sytuacji życiowej wiąże się z niezadowolaniem z własnej sytuacji materialnej. Jest to charakterystyczne dla gospodarstw domowych dysponujących dochodem pracowniczym oraz takich, które oceniają, że ich miesięczny budżet umożliwia zaspokojenie zaledwie podstawowych potrzeb.

Interesujące wydaje się, że różnice w stanie majątkowym są uważane za źródło konfliktów i niechęci w naszym społeczeństwie przez większość osób deklarujących zarówno pozytywne, jak i negatywne, a także obojętne nastawienie do ludzi bogatych /odpowiednio 61, 78 i 55,% wskazań/. Może to oznaczać, że w deklaracjach o zabarwieniu pozytywnym i obojętnym zawarta jest ukryta niechęć względem ludzi bogatych².

Zarówno przeświadczenie o konfliktogenności posiadanej władzy, zajmowanego stanowiska, jak też ocena istniejącego u nas systemu władzy są ze sobą ściśle powiązane. Przekonani, że posiadana władza, zajmowane stanowisko jest czynnikiem konfliktogennym, częściej optują za zmianami obecnego systemu władzy i odwrotnie. Szczegółowo ilustruje to tabela 3 i 4.

Tabela 3. Ocena systemu władzy w zależności od opinii o konfliktogenności posiadanej władzy, zajmowanego stanowiska w procentach

Ocena systemu władzy	Konfliktogenność posiadanej władzy, zajmowanego stanowiska			
	zdecydowanie konfliktogene	raczej konfliktogene	raczej niekonfliktogene	zdecydowanie niekonfliktogene
Nie wymaga zmian	7,1	5,6	11,4	23,6
Konieczne są zmiany:				
- małe	42,0	48,3	61,8	56,4
- duże	35,7	35,9	21,5	17,3
- całościowe	10,7	5,0	2,1	0,0
Niezdecydowana	4,5	5,2	3,2	2,7

² Patrz "Opinie o powodzeniu w życiu i ludziach bogatych". CBOS, czerwiec 1987 r.

Tabela 4. Postrzeganie posiadanej władzy, zajmowanego stanowiska jako źródła konfliktów w zależności od oceny systemu władzy

Konfliktogenność posiadanej władzy, zajmowanego stanowiska	Ocena systemu władzy				
	nie wymaga zmian	konieczne są zmiany			niezdecydowana
		małe	duże	całociowe	
Zdecydowanie konfliktogenne	6,1	6,5	11,0	24,4	9,6
Raczej konfliktogenne	20,6	32,4	47,6	48,9	48,1
Raczej niekonfliktogenne	53,4	52,5	36,2	26,7	36,6
Zdecydowanie niekonfliktogenne	19,9	8,6	5,2	0,0	5,7

O ocenie stopnia konfliktogenności politycznych i ekonomicznych wyznaczników decydowały te same cechy położenia społecznego respondentów, co skłoniło nas do sprawdzenia, czy i na ile opinie badanych są spójne. Przyjmując za kryterium ich spójności konsekwencję w przekonaniu o stopniu konfliktogenności poszczególnych wyznaczników, wyodrębniliśmy grupy badanych, którzy wyrażali opinie krańcowo odmienne /tab.5/.

Tabela 5. Spójność opinii na temat konfliktogenności wyznaczników politycznych i ekonomicznych

Wyznaczniki	Opinie							
	spójne				niespójne		brak	
	wyznaczniki są konfliktogenne		wyznaczniki nie są konfliktogenne		lb.	%	lb.	%
	lb.	%	lb.	%				
Polityczne	206	14,5	370	26,2	812	57,5	26	1,8
Ekonomiczne	749	53,0	204	14,4	445	31,6	14	1,0

Okazało się, że konfliktogenność ekonomicznych wyznaczników sytuacji życiowej jest postrzegana ze znacznie większą ostrością. Spora grupa badanych nie miała zdecydowanych, spójnych poglądów - dotyczy to przede wszystkim wyznaczników politycznych.

Spójność przekonań jest charakterystyczna szczególnie dla inteligencji oraz osób o wyższym poziomie wykształcenia /tab.6/. Zastanawiające, że członkowie PZPR /głównie pełniący funkcje/ częściej niż nie należący do żadnej organizacji są wyrazicielami spójnych przekonań o konfliktogennym charakterze wyznaczników politycznych /20,7 wobec 15,6%/. W ocenie wyznaczników ekonomicznych podobna zależność nie wystąpiła.

Tabela 6. Spójność opinii o konfliktogenności politycznych i ekonomicznych wyznaczników w zależności od wykształcenia

Opinie	Wyznaczniki	w procentach		
		Wykształcenie podstawowe	średnie	wyższe
Spójne:				
- wyznaczniki są konfliktogenne	a	11,8	17,6	22,8
	b	49,0	57,2	65,5
- wyznaczniki nie są konfliktogenne	a	26,9	26,3	20,6
	b	15,2	13,7	11,0
Niespójne	a	58,6	55,4	56,6
	b	34,4	28,6	23,5
Brak opinii	a	2,7	0,7	0,0
	b	1,4	0,5	0,0
a - wyznaczniki polityczne, b - wyznaczniki ekonomiczne				

Na spójność opinii wpływa ocena własnej sytuacji materialnej, a jeszcze bardziej stopień zadowolenia z niej /tab.7/. Oceniający tę sytuację jako złą /41,1%/ częściej niż uznający ją za dobrą /36,3%/ byli przekonani o konfliktogenności wszystkich wyznaczników, zwłaszcza ekonomicznych.

Związek między spójnością przekonań o konfliktogennym charakterze obydwu grup wyznaczników i postawą polityczną, rozumianą nie tylko jako formalna przynależność organizacyjna, jest bardzo wyraźny. Stwierdziliśmy, że typ afiliacji politycznej łączącej w sobie oceny ustroju, stosunek do systemu władzy i do rządu wpływa na postrzeganie konfliktogenności zespołu politycznych i ekonomicznych wyznaczników /tab.8/.

Tabela 7. Spójność opinii o konfliktogenności ekonomicznych i politycznych wyznaczników w zależności od stopnia zadowolenia z własnej sytuacji materialnej

w procentach

Opinie	Wyznaczniki	Stopień zadowolenia z własnej sytuacji materialnej				
		zadowolenie	raczej zadowolenie	częściowe zadowolenie, częściowe niezadowolenie	raczej niezadowolony	niezadowolony
Spójne:						
- wyznaczniki są konfliktogenne	a	12,6	13,1	14,0	17,4	17,9
	b	48,9	48,3	53,5	57,5	59,6
- wyznaczniki nie są konfliktogenne	a	33,1	27,9	26,9	23,1	16,7
	b	21,8	19,1	11,6	12,0	10,3
Niespójne	a	52,0	57,7	58,4	55,6	61,6
	b	27,0	31,9	34,4	29,5	28,2
Brak opinii	a	2,3	1,3	0,7	3,9	3,8
	b	2,3	0,7	0,5	1,0	1,9

a - wyznaczniki polityczne, b - wyznaczniki ekonomiczne

Tabela 8. Spójność poglądów o konfliktogennym charakterze ekonomicznych i politycznych wyznaczników sytuacji życiowej w zależności od afiliacji politycznej

w procentach

Opinie	Wyznaczniki	Typ afiliacji politycznej			
		aprobuująca	centrystyczna	krytyczna	niespójna, niezdecydowana
Spójne:					
- wyznaczniki są konfliktogenne	a	7,6	15,3	35,5	12,2
	b	47,4	51,3	62,0	54,3
- wyznaczniki nie są konfliktogenne	a	41,6	18,9	10,5	25,6
	b	21,7	11,6	9,4	13,3
Niespójne	a	49,9	64,3	54,0	59,2
	b	30,0	36,4	28,6	31,0
Brak opinii	a	0,9	1,5	0,0	3,0
	b	0,9	0,7	0,0	1,4

a - wyznaczniki polityczne, b - wyznaczniki ekonomiczne

Zastrzeżenia do systemu władzy wysuwają przede wszystkim przekonani o konfliktogennym charakterze zarówno poglądów politycznych, przynależności do PZPR, jak i posiadania władzy, zajmowanego stanowiska: 24,1% uważa, że w systemie władzy konieczne są duże zmiany, a 37,3% - że należy go całkowicie zmienić /w grupie uznających wyznaczniki polityczne za niekonfliktogenne analogiczne poglądy wyraziło 14,1 i 1,4% badanych/.

W ocenie ustroju także bardziej krytyczni są wyraziciele spójnych przekonań o konfliktogennym charakterze wyznaczników politycznych. Jednak znaczna ich część wskazuje również na korzyści, jakie ustrój socjalistyczny przyniósł Polsce³.

Przekonanie, że źródłem podziałów społecznych i konfliktów są obecnie najczęściej majątek i płace, świadczy o powszechnej nieakceptacji materialnego poziomu życia. Co więcej, niezadowolenie to przenosi się na postawę polityczną oraz ocenę ustroju i sposobu sprawowania władzy.

³ Spośród 70,9% przekonanych o konfliktogenności wyznaczników politycznych 33% uznało, że ustrój socjalistyczny przyniósł więcej korzyści, a 37,9% - że tyle samo strat, co korzyści.